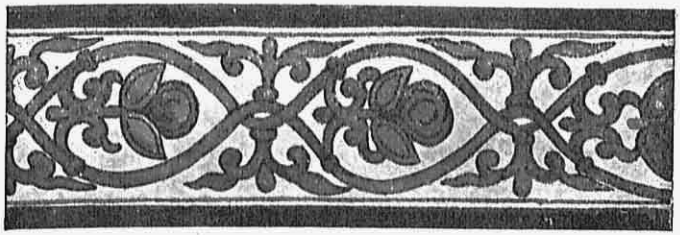

ΕΛΛΗΝΕΣ ΓΙΓΑΝΤΕΣ

Ἀφ' ὅτου μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους τὸ μὲν ὄνομα Ἕλληνες κατήντησεν ἰσοδύναμον πρὸς τὸ εἰδωλολάτρης, ἐγένετο δὲ ἀποδεκτὸν κοινῶς τὸ ὄνομα τοῦ Ρωμαίου, ὡς δηλωτικὸν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ διεκόπη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ συνέχεια τῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καταγωγῆς του, κατήντησαν οὗτοι βαθμηδὸν εἰς τὴν φαντασίαν του λαὸς ἐντελῶς μυθικός. Τοὺς ἐφαντάσθη ψηλοὺς σὰν τὶς ψηλότερες λεῦκες, δυνατοὺς θηρία· σήκωναν, λέγει ἡ παράδοσις, βουνὰ ἀκέρια· τὶς μεγάλες πέτρες, ποῦ εἶναι κτισμένα τὰ κάστρα τους τὶς σήκωναν μὲ τὰ χέρια καὶ τὶς ἀπίθωναν· παίζανε τὸ λιθάρι μὲ μυλόπετρες καὶ οἱ κολῶνες, ποῦ βλέπουμε σήμερα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀπομεινάρια παλαιῶν ναῶν, ἦσαν οἱ ρόκες τῶν γυναικῶν των. Εἰς μερικὰ μέρη τὸ μέγεθός των ἔφθασεν εἰς τὸ τεράστιον. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἴμβρου, κατὰ τὴν ἐπιτοπίαν παράδοσιν, ἦσαν τόσο μεγάλοι καὶ τόσο μακρυὰ χέρια εἶχαν, ποῦ τὶς πέτρες τοῦ κάστρου τοῦ Ροξάδου ἅπλωναν καὶ τὶς ἔπαιρναν ἀπ' τὴ Σαμοθρᾴκη καὶ τὶς ἔβαναν τὴ μιὰ ἀπάνω 'ς τὴν ἄλλη χωρὶς ἀσβέστη καὶ πηλό. Ἀλλ' ὅσο καὶ ἂν ἦσαν θεώρατοι χάθηκαν. Τὸ πῶς δὲν μᾶς τὸ λέγει παντοῦ ἡ παράδοσις. Εἰς μερικὰ ὅμως μέρη ἐνδιεφέρθη καὶ δι' αὐτό, καὶ ἱκανοποίησε τὴν λαϊκὴν περιέργειαν. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν, λόγου χάριν, καὶ εἰς τὴν

Κρήτην, ὅταν ἔπεφταν, λέγει, χάμω πέθαιναν, γιατὶ δὲν μποροῦσαν πιὰ νὰ σηκωθοῦν ἢ γιατὶ ἔσπαζεν ἡ ραχοκοκκαλιά τους, καὶ γι' αὐτὸ ὁ μεγαλύτερος ὅρκος των ἦτανε «νὰ πέσω, ἂν δὲν λέγω ἀλήθεια». Εἰς τὴν Αἰτωλίαν ὅτι τοὺς ἤρτε θεϊκὴ ὀργή, γιατὶ θέλησαν νὰ φτάσουν τὸ Θεὸ μ' ἕνα κάστρο ποῦ ἔχτιζαν, καὶ πέθαιναν καθένας ἐκεῖ ποῦ βρισκότανε. Ἤξερε καθένας τὴν ὥρα ποῦ θὰ πέθαινε καὶ ἔφτιανε μόνος του τὸν τάφο του· ἔβαζε μέσα ὅ,τι τοῦ χρειαζότουν, τὸ κανατάκι του, τὸ λυχναράκι του, τὸ πιατάκι του καὶ ἔμπαινε καὶ ὁ ἴδιος μέσα. Τότε λάλαγε ἕνα κουνούπι 'ς τὸ ἀφτί του καὶ πέθαινε ἐκεῖ μέσα ποῦ βρισκότανε. Ἔτσι δὲν ἔμεινε κανένας 'ς τὸν κόσμο· πῆγαν ὅλοι χάθηκαν.

Τὰς παραδόσεις ταύτας περὶ τοῦ γιγαντοσώμου τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος συνεκέντρωσεν ὁ ἀείμνηστος Πολίτης εἰς τὸ γνωστόν του ἔργον, τὰς Παραδόσεις. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται παραδόσεις δὲν εἶναι μόνον ἑλληνικαί. Καὶ ἄλλοι λαοὶ πιστεύουν ἐπίσης ὅτι οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς χώρας των ὑπερέβαινον πολὺ εἰς ὕψος καὶ εἰς δύναμιν τοὺς σημερινούς. Ἀπὸ δὲ τὴν παράδυσιν ἡ πίστις αὕτη εἰσῆλθε καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὰ δὲ βιβλία τοῦ ΙϚ΄, ΙΖ΄ καὶ ΙΗ΄ ἀκόμη αἰῶνος, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Abel, εἶναι πλήρη τοιούτων περὶ γιγάντων μύθων. Ἀξίζει λοιπὸν τὸν κόπον νὰ ἐξετασθῇ πόθεν αἱ παραδόσεις αὗται ἀφωρμήθησαν, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ αἱ μέχρι τοῦδε ἐξενεχθεῖσαι γνῶμαι καὶ ἑρμηνεῖαι τῶν ἐρευνητῶν δὲν εἶναι ὅλαι σύμφωνοι.

Οἱ παλαιότεροι καί τινες τῶν νεωτέρων, συνεξετάζοντες ἀδιακρίτως ὅλας τὰς περὶ γιγάντων παραδόσεις καὶ μύθους, εἴτε οὗτοι ἦσαν ἐντελῶς μυθικοί, ὡς οἱ γίγαντες τῆς ἑλληνικῆς καὶ γερμανικῆς μυθολογίας, εἴτε ἦσαν ἀνθρωπογίγαντες, ὅπως εἶναι οἱ Ἕλληνες τῶν νεοελληνικῶν παραδόσεων, οἱ Οὔννοι τῶν γερμανικῶν κτλ. μὲ μίαν μονοκονδυλιὰν τοὺς ἐχαρακτήριζον ὡς προσωποποίησιν τῶν μεγάλων τῆς φύσεως δυνάμεων, καὶ μάλιστα τῶν ἐχθρικῶν πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία, ἡ ὁποία ὅλας τὰς παραδόσεις θέλει ὑπολείμματα παναρχαίων χρόνων, ἐνῷ δὲ

προϋποθέτει εἰς τοὺς παλαιοτέρους ἀνθρώπους δὲν ἠξεύρω ποίου εἴδους ἰδιόρρυθμον λειτουργίαν τῆς σκέψεως καὶ τῆς φαντασίας, διὰ τῆς ὁποίας ὅλα τὰ ἀνερμήνευτα ἑρμηνεύονται,

Τὰ ἀναστήματα τῶν γιγάντων (κατὰ τὸν Kirchner, 1678).

ὅπως τὰ θέλει ὁ ἐρευνητής, ἀρνεῖται εἰς τοὺς σημερινοὺς λαοὺς καὶ τὴν ἐλαχίστην μυθοπλαστικὴν δύναμιν, βεβαίως δὲν δύναται σήμερον νὰ σταθῇ. Ἄλλοι, πολὺ φυσικώτερον σκεπτόμενοι, ἀπεχώρησαν ἀπὸ τῶν μυθολογικῶν γιγάντων

τοὺς ἀνθρωπογίγαντας, τὰς πιστευομένας δηλονότι γιγαντοσώμους φυλάς, καὶ τούτων τὴν προέλευσιν προσεπάθησαν ἀρκετὰ ἐπιτυχῶς νὰ ἑρμηνεύσουν. Τὸ μόνον σφάλμα των ἴσως εἶναι ὅτι ἐγενίκευσαν μίαν μόνον πηγήν, ἐνῷ καθὼς φαίνεται, ὅπως συνήθως συμβαίνει εἰς τὴν ζωήν, ἡ πηγὴ καὶ εἰς τὰς μυθοπλαστίας ταύτας εἰς ὅλους τοὺς τόπους καὶ εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ δι' ὅλους τοὺς χρόνους δὲν εἶναι μία γενική, ἀλλὰ καὶ κατὰ τόπους καὶ κατὰ χρόνους ποικίλη καὶ διάφορος. Θὰ ἦτο κουραστικὸν νὰ παρατεθῶν ἐδῶ καὶ νὰ ἐξετασθῶν ὅλαι αἱ γνῶμαι, ἴσως δὲ καὶ ἄσκοπον, ἀφοῦ ἡμᾶς κυρίως ἐνδιαφέρουν οἱ Ἕλληνες γίγαντες καὶ μάλιστα οἱ νεώτεροι. Διὰ τοῦτο καὶ θὰ περιορισθῶμεν εἰς ὅσα σχετίζονται πρὸς αὐτούς.

* * *

Δύο εἶναι κυρίως οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τοὺς μύθους τούτους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σχεδὸν ταὐτοχρόνως, ὁ Γερμανὸς B. Schmidt καὶ ὁ ἡμέτερος Πολίτης. Ἐκ τούτων ὁ Schmidt παραδέχεται ὅτι τὴν ἀφορμὴν εἰς τὰς μυθοπλαστίας ταύτας ἔδωκαν τὰ μεγαλοπρεπῆ λείψανα τῶν παλαιῶν οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα καταπλήττουσι τὸν θεατήν. «Ὅταν, λέγει, ὁ ἁπλοϊκὸς λαὸς θεωρῇ τὰ ἰσχυρά, ἐξ ὀγκωδῶν λίθων κατεσκευασμένα τείχη τῶν πόλεων καὶ τῶν φρουρίων ἢ τὰ ἐρείπια τῶν ἐκ βαρέων μαρμάρων ναῶν, δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἄνθρωποι συνήθεις ἦτο δυνατὸν νὰ ἵδρυσαν τοιαῦτα ἔργα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς οὐδέποτε θὰ εἶχε τὴν αὐτοπεποίθησιν νὰ ἀναλάβῃ, καὶ σχηματίζει τὴν ὑπόθεσιν περὶ γενεᾶς μεγαλοσωμοτέρας καὶ ἰσχυροτέρας. Ἐν Ἀθήναις ἄμεσον ἀπόδειξιν τοῦ γιγαντώδους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εὑρίσκει εἰς τὰς ὑψηλὰς καὶ δυσαναβάτους βαθμίδας τοῦ Παρθενῶνος· διότι οὐδόλως γνωρίζει ὅτι αὗται ἦσαν προωρισμέναι μᾶλλον διὰ νὰ κάθηνται παρὰ διὰ νὰ ἀναβαίνουν μὲ εὐκολίαν καὶ ὅτι διὰ τὴν ἀνάβασιν προσετίθεντο ἐνδιάμεσοι βαθμίδες.» Ἐξακολουθῶν δ' ὁ Schmidt παραβάλλει τοὺς ἀρχαίους περὶ τῶν Κυκλώπων μύθους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεδίδετο ἡ οἰκοδομὴ τῶν πελω-

ρίων πελασγικῶν οἰκοδομημάτων, καθὼς καὶ τὴν παρ' Ὁμήρῳ ἐκφραζομένην πίστιν, ὅτι οἱ παλαιότεροι πρόγονοι ἦσαν πάντοτε πολὺ ἰσχυρότεροι τῶν συγχρόνων, ἔτι δὲ τὰς παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἀφηγήσεις περὶ εὑρέσεως μεγάλων ὀστῶν, τὰ ὁποῖα ἐθεωρήθησαν ὡς ὀστᾶ τῶν παλαιῶν ἡρώων [1]. Ὁ Πολίτης εἰς τὸν νεανικὸν αὐτοῦ ἔργον, τὴν Νεοελληνικὴν μυθολογίαν [2], δέχεται ὡς ἀφετηρίαν τῶν μυθοπλαστιῶν τούτων τὴν κοινὴν γνώμην, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι χρόνοι ἦσαν εἰς ὅλα καλύτεροι τῶν παρόντων, ὡς φυσικὴν δ' ἀκολουθίαν τῶν μύθων τούτων πρῶτον μὲν τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, ὅτι σῴζονται ἐν τοῖς τάφοις τεράστια ὀστᾶ [3], ἀνήκοντα εἰς προγόνους του γίγαντας, τὰ ὁποῖα πράγματι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὀστᾶ ἀπολιθωμένων προϊστορικῶν θηρίων, πρὸ πάντων ἐλεφάντων, δεύτερον δ' ὅτι τὰ ὑπερμεγέθη ἔργα τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς ἦσαν ἔργα τῶν γιγαντιαίων τούτων ἀνθρώπων· τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ἐπαναλαμβάνει κατόπιν καὶ εἰς τὰς Παραδόσεις (Β΄ 730). Ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Πολίτου προσεγγίζει πρὸς τὴν τοῦ Schmidt εἶναι προφανές, διαφέρει δὲ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Schmidt θεωρεῖ ὡς ἀφετηρίαν τῆς μυθοπλαστίας, τὰ ὀγκώδη δηλονότι λείψανα τῶν παλαιῶν οἰκοδομῶν, τοῦτο κατὰ τὸν Πολίτην εἶναι ἀκολουθία τῆς πίστεως περὶ τοῦ γιγαντοσώμου τῶν προγόνων, προερχομένης, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι τὸ παρελθὸν εἶναι καλύτερον πάντοτε τοῦ παρόντος. Τελευταῖον ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς τῆς παλαιοντολογίας Othenio Abel ἐξετάζων γενικῶς ποίας παραδόσεις, παραμύθια καὶ δεισιδαιμονίας ἐγέννησαν τὰ εὑρισκόμενα λείψανα τῶν προϊστορικῶν ζῴων, ἔχων δ' ὑπ' ὄψιν κυρίως τὰ γερμανικά, ἀπεφάνθη γενικῶς ὅτι ὁ ἀρχικὸς πυρὴν ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν περὶ γιγάντων μύθων εἶναι τὰ λεί-

[1] Περίεργον εἶναι ὅτι ἐλησμόνησε τὴν παρ' Ἡροδότῳ περὶ τῶν ὀστῶν τοῦ Ὀρέστου.

[2] Β' σ. 501 κέ.

[3] Αὐτ. σ. 507.

ψανα ταῦτα, ὅσα δὲ μυθικὰ στοιχεῖα δὲν δύνανται ἐξ αὐτῶν νὰ ἑρμηνευθοῦν ἀποτελοῦν προσθήκας νεωτέρας.

Καὶ αἱ τρεῖς αὗται γνῶμαι προκειμένου περὶ τῆς γενέσεως τῶν νεοελληνικῶν παραδόσεων ἐνέχουσι πολλὴν τὴν ἀλήθειαν, διότι πράγματι ἐπὶ ὀρθῶν παρατηρήσεων στηρίζονται, ἔχουσιν ὅμως καὶ τὸ σύνηθες πολλάκις εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἑρμηνείας ἐλάττωμα, τὸ ἐλάττωμα τῆς γενικεύσεως. Δὲν λαμβάνουν διόλου ὑπ' ὄψιν ὅτι εἶναι δυνατὸν εἰς διαφόρους τόπους καὶ χρόνους καὶ λαοὺς νὰ εὑρεθῶσι διάφορα ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα τὸν ἀνθρώπινον νοῦν εἰς ὁμοίας σκέψεις νὰ κινήσουν καὶ εἰς ὅμοια συμπεράσματα νὰ ὁδηγήσουν.

Καὶ πρῶτον ἡ γνώμη τοῦ Schmidt, ὅτι ἐκ τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ὄγκον τῶν ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων ἤχθη ὁ λαὸς εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἀνάλογοι κατὰ τὸν ὄγκον ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἱδρυταί, δηλονότι γίγαντες, εἶναι ὡς πρὸς τὰς πλείστας περιπτώσεις ὀρθοτάτη, ἀπορρέουσα σαφῶς ἐξ αὐτῶν τῶν λαϊκῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι συνήθως σχετίζουν τοὺς Ἕλληνας τούτους πρὸς τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, ὅθεν καὶ ἐκλήθησαν *Ἑλληνικὰ* ἢ *Ἑλληνικὸ* οἱ τόποι, ὅπου τοιαῦτα εὑρίσκονται. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται ὅτι ἐπαρκεῖ διὰ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν γένεσιν ὅλων τῶν σχετικῶν παραδόσεων καὶ τῶν λεπτομερειῶν των, οὔτε δὲ καὶ ὑποπτεύει ὅτι εἰς ὅσα προσάγει πρὸς παραβολὴν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, τὰς διηγήσεις περὶ εὑρέσεως ὑπερμεγέθων ὀστῶν ἡρώων καὶ τὴν πίστιν ὅτι οἱ παλαιότεροι ἦσαν ἰσχυρότεροι, ὑποκρύπτονται ἀκριβῶς ἄλλαι ἀνεξάρτητοι πηγαί, αἱ ὁποῖαι ἐξ ἴσου πρὸς τὴν πρώτην ἠδύναντο νὰ δώσουν τὴν γένεσιν εἰς ὁμοίας φύσεως μύθους. Ὡσαύτως ἡ γνώμη τοῦ Πολίτου ὅτι ἀρχικὴ πηγὴ ὅλων τούτων τῶν μυθευμάτων εἶναι ἡ κοινὴ πίστις ὅτι τὸ παρελθὸν εἶναι πάντοτε κρεῖττον τοῦ παρόντος εἶναι μὲν ἀληθὴς ὡς πρός τινας παραδόσεις, εἰς τὰς ὁποίας, ὅπως καὶ παρ' Ὁμήρῳ, γίνεται λόγος περὶ τοῦ βαθμιαίου ἐκφυλισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι μόνη αὐτὴ δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ παλαιότεροι ἦσαν κατὰ τὸ σῶμα γίγαντες, ὅπως δὲν ὡδήγησε καὶ τὸν Ὅμηρον. Εἰς αὐτὸν γίνεται ἐπανειλημμένως σύγκρισις

τῆς δυνάμεως τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς παλαιοτέρους, ἀλλ' οὐδαμοῦ λέγεται ὅτι οὗτοι ἦσαν γίγαντες. Τέλος ἡ τοῦ Abel, ὅτι τὰ παλαιοντολογικὰ λείψανα ὑπῆρξαν ἡ ἀφετηρία ὅλων αὐτῶν τῶν παραδόσεων, εἶναι μὲν καταφανὴς εἰς πολλὰς τούτων, δὲν εἶναι ὅμως ὀρθὸν νὰ γενικεύεται, διότι οὔτε τὰ παλαιοντολογικὰ λείψανα εἶναι τόσον συχνά, οὔτε καὶ δύναται νὰ παραγνωρισθῇ ἡ σχέσις τῶν παραδόσεων πρὸς τὸν ὄγκον τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν. Τὴν δὲ σπάνιν τῶν παλαιοντολογικῶν εὑρημάτων δὲν δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον διαδόσεως τῶν παραδόσεων, διότι καθ' ὅσον γνωρίζω αἱ παραδόσεις αὗται, στενῶς φαίνεται συνδεδεμέναι πρὸς τοὺς τόπους καὶ τὰ λείψανα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν, εἰς τὸν ἑλληνικὸν τοὐλάχιστον κόσμον δὲν ἐγενικεύθησαν. Εἰς τὴν πατρίδα μου λ.χ. τὴν Δυτικὴν Θρᾴκην, ὅπου ἑλληνικὰ ὀγκολιθικὰ λείψανα δὲν εὑρίσκονται, μόνον δὲ κάστρα ρωμαϊκὰ καὶ βυζαντινά, μυθεύονται μὲν πολλὰ περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς τῶν στερεῶν τούτων τειχῶν, παραδόσεις ὅμως περὶ παλαιοτέρας γιγαντώδους φυλῆς οὐδαμοῦ ἤκουσα.

Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἔχομεν τρεῖς πηγάς, ἐξ ὧν ἐπίσης ἠδύνατο νὰ ἀπορρεύσουν αἱ παραδόσεις αὗται, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει εἰς ἑκάστην περίπτωσιν νὰ ἀναζητῆται ποία ἐκ τῶν τριῶν ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία. Οὕτως αἱ παραδόσεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ γιγαντώδεις οὗτοι Ἕλληνες παρουσιάζονται ὡς οἰκοδόμοι, ἔχουσι βεβαίως τὴν ἀρχὴν των εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ θαυμαστὰ κατὰ τὸν ὄγκον λείψανα τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν, αἱ παραδόσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται ὑπερμεγέθη ὀστᾶ, σχετίζονται ἀληθῶς πρὸς παλαιοντολογικὰ εὑρήματα, αἱ δὲ παραδόσεις τέλος, εἰς τὰς ὁποίας γίνεται λόγος περὶ τοῦ προϊόντος ἐκφυλισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τῆς σμικρύνσεως τοῦ ἀναστήματος, εἶναι πράγματι ἀπόρροια τῆς πίστεως, ὅτι τὸ παρελθὸν ἦτο καὶ εἶναι πάντοτε καλύτερον τοῦ παρόντος. Οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποτίθεται κοινὸς τόπος, κοινὸς χρόνος, κοινὴ ἀρχὴ καταγωγῆς εἰς ὅλας τὰς ὁμοιογενεῖς ταύτας παραδόσεις, οὐδ' εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀνάγωνται πᾶσαι εἰς τὴν ἀρχαιό-

τητα, ἐφ' ὅσον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς πάντοτε καὶ πανταχοῦ ὁμοιομόρφως λειτουργεῖ, ἐλατήρια δέ, ἄλλα ἐδῶ καὶ ἄλλα ἐκεῖ, δὲν ἔλειψαν ποτὲ ἀπὸ τὴν ζωήν.

*
* *

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ὑπερβολικοῦ μεγέθους τῶν Ἑλλήνων τούτων, τὸ ὁποῖον, ὡς εἴπομεν, κατὰ τόπους διάφορον δύναται νὰ ἔχῃ ἀρχήν, εὑρίσκομεν εἰς μερικὰς ἐκ τῶν παραδόσεων τούτων καὶ ἄλλα τινὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἔχουν ἀνάγκην ἑρμηνείας. Ἐκ τούτων θὰ ἐξετάσωμεν μερικὰ μόνον, ὅσα σχετίζονται πρὸς τὴν ἐξαφάνισιν καὶ τὸν θάνατον αὐτῶν.

Ὁ λαός, ἀφοῦ διὰ νὰ ἑρμηνεύσῃ τοὺς ὀγκολίθους τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων ἢ τὰ ὑπερμεγέθη ἀπολιθώματα ἔπλασεν ἅπαξ τοὺς μύθους τῆς γιγαντοσώμου γενεᾶς τῶν Ἑλλήνων, ἠσθάνθη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὴν ἀνάγκην νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν αὐτῶν, ἀφοῦ φυσικὰ σήμερον πουθενὰ δὲν ἔβλεπε τοιούτους. Καὶ ἡρμήνευσε πράγματι αὐτὴν διὰ νέων συμπληρωματικῶν μύθων, συμφώνως πρὸς τὰς γνώσεις καὶ τὰς σκέψεις του. Κατὰ τοὺς μύθους τούτους ἡ ὁλοσχερὴς ἐξαφάνισις τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο τυχαία. Μόνον ὀργὴ καὶ κατάρα θεϊκὴ ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐξαλείψῃ τελείως ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Ἀνάλογα παραδείγματα ὑπῆρχον πρόχειρα ἐκ τῶν περὶ κατακλυσμοῦ καὶ ἄλλων καταστροφῶν διηγήσεων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Καὶ πράγματι εἰς τινας παραδόσεις βλέπομεν τὴν ἐπίδρασιν τῶν παραδειγμάτων τούτων. Οὕτως εἰς μίαν παράδοσιν ἐκ Κρήτης λέγεται σαφῶς ὅτι ὁ κατακλυσμὸς ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς των, εἰς ἄλλην, αἰτωλικὴν ταύτην, ὅτι ἡ θεϊκὴ ὀργὴ ἐπῆλθε, διότι ἠθέλησαν νὰ κτίσουν πανύψηλον μέχρι τοῦ θεοῦ πύργον, ἀνάλογον πρὸς τὸν πύργον τῆς Βάβελ. Φυσικὰ δὲ ὁ λόγος τῆς θεϊκῆς ὀργῆς δὲν ἦτο δύσκολον νὰ εὑρεθῇ, ἀφοῦ κατὰ γενικὴν πεποίθησιν, τὴν ὁποίαν ἐξέθρεψαν τὰ συναξάρια καὶ αἱ διηγήσεις τῶν μαρτυρίων καὶ τῶν διωγμῶν τῶν χριστιανῶν, οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀσεβεῖς εἰδωλολάτραι.

Ἐν τούτοις ὁ κυριώτερος μῦθος, καθ' ὃν ἐξέλιπον, δὲν εἶναι ὁ κατακλυσμός. Κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν οἱ γίγαντες οὗτοι ἦσαν τόσον ὑψηλοί, ὥστε τὸ νερὸ δὲν ἔφτανε νὰ τοὺς κουκουλώσῃ. Ἀλλὰ ἐπειδὴ πολλὲς ἡμέρες ἔστεκαν ἐκεῖ ὀρθοί, μὲ τὸ νερὸ ὡς τὸ λαιμό, βγῆκαν ἀπὸ τὴ λάσπη σκουλήκια κάτω ἀπὸ τὶς πατοῦσες τους καὶ δὲν τοὺς ἄφηναν ἡσυχία. Κεῖ ποῦ ἔσκυφταν λοιπὸν γιὰ νὰ τὰ πιάσουν, γλυστροῦσαν καὶ ἐπνίγονταν, γιατὶ δὲν μποροῦσαν νὰ σηκωθοῦν πάλι, ***θέλεις ἀπὸ τὸ βάρος τους τὸ πολύ, θέλεις γιατὶ ἔσπαζε ἡ ραχοκοκκαλιά τους.*** Τὸ τελευταῖον τοῦτο φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ τὸν ἀρχικὸν μῦθον, ὅστις συνεδυάσθη ἐκ τῶν ὑστέρων πρὸς τὸν κατακλυσμόν, διότι καὶ εἰς ἄλλην ἐκ Θεσσαλίας παράδοσιν λέγεται, ὅπως ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὅταν ἔπεφταν χάμω πέθαιναν, γιατὶ δὲν μποροῦσαν νὰ σηκωθοῦν. Γι' αὐτὸ ὁ μεγαλύτερός των ὅρκος ἦταν «νὰ πέσω, ἂν δὲν λέω ἀλήθεια». Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι ὁ μῦθος οὗτος ἐπλάσθη συμφώνως πρὸς τὴν κοινὴν λογικήν, ἡ ὁποία βλέπει πόσον δύσκολος εἶναι πράγματι ἡ ἀνέγερσις ἀνθρώπων καὶ ζώων σωματωδῶν. Συνέτεινον δ' ἴσως πρὸς τὴν σκέψιν ταύτην καὶ τὰ παραδιδόμενα περὶ τῶν ἐλεφάντων, τῶν μυθικῶν τούτων ζώων τῶν παραμυθιῶν, περὶ τῶν ὁποίων παρόμοια διηγοῦνται ὄχι μόνον τὰ παραμύθια, ἀλλὰ καὶ διάφορα δημώδη βιβλία ὡς ἡ «Παιδιόφραστος διήγησις τῶν τετραπόδων» καὶ ἰδίᾳ ὁ «Φυσιολόγος». Κατ' αὐτόν, ἀκολουθοῦντα τὴν πίστιν τῶν ἀρχαίων, τὴν ὁποίαν μᾶς διέσωσαν ὁ Αἰλιανός, ὁ Στράβων, ὁ Πλίνιος καὶ ἄλλοι, οἱ ἐλέφαντες δὲν ἔχουν ἀρθρώσεις, ὅταν δὲ ἅπαξ πέσουν, εἶναι ἀδύνατον νὰ σηκωθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ κοιμῶνται ὄρθιοι στηριζόμενοι εἰς δένδρα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐκμεταλλεύονται οἱ κυνηγοί.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι καὶ ἄλλη παράδοσις, αἰτωλικὴ αὕτη, περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἑλλήνων τούτων, συνάπτεται πρὸς τὰ περὶ τῶν ἐλεφάντων μυθεύματα τῶν παλαιῶν, τὰ ὁποῖα διὰ ποικίλων ὁδῶν ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν. Κατὰ ταύτην οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἔκτιζον τὸν τάφον των καὶ ἐτοποθέτουν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἐκλείοντο ἐντός, τότε «λά-

λαγε ἕνα κουνοῦπι ᾽ς τ᾽ ἀφτί των καὶ πέθαιναν μέσα κεῖ ποῦ βρισκότανε». Τὸ θανατηφόρον τοῦτο λάλημα τοῦ κουνουπιοῦ ἐπανευρίσκομεν εἰς τοὺς ἐλέφαντας. Περὶ τούτων πράγματι ἐπιστεύετο ὅτι ἐὰν κώνωψ εἰσέλθῃ εἰς τὸ οὖς των ἀποθνήσκουν. Τοῦτο μᾶς παραδίδει ὁ περὶ λέοντος, Προμηθέως καὶ ἐλέφαντος αἰσώπειος μῦθος (Halm 261). Κατ᾽ αὐτὸν ὁ λέων παρεπονεῖτο εἰς τὸν Προμηθέα, διότι, ἐνῷ τὸν ἔπλασεν ἰσχυρότατον, φοβεῖται τὸν ἀλέκτορα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Προμηθεὺς τὸ σφάλμα ἐπέρριψεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λέοντος, ἀπέρχεται οὗτος διὰ ν᾽ αὐτοκτονήσῃ. Καθ᾽ ὁδὸν ὅμως συναντᾷ ἐλέφαντα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀρχίζει συνομιλίαν. Ἐπειδὴ δὲ βλέπει αὐτὸν διαρκῶς κινοῦντα τὰ ὦτα, τὸν ἐρωτᾷ, διατὶ δὲν ἡσυχάζει διόλου. Τότε ὁ ἐλέφας δείξας ἕνα περιϊπτάμενον κώνωπα τοῦ λέγει. «Βλέπεις αὐτὸ τὸ μικρόν, τὸ βομβοῦν, ἂν εἰσδύσῃ εἰς τὰ ὦτα μου, ἀποθνήσκω». Καὶ ὁ λέων παρηγορήθη. Δὲν εἶναι δὲ παράδοξος ἡ μεταφορὰ αὕτη ἰδιοτήτων ἐλεφάντων εἰς τοὺς γίγαντας. Ὁ κοινὸς εἰς ἀμφοτέρους ὄγκος τοῦ σώματος φαίνεται ὅτι καὶ ἄλλως τοὺς συνέδεσε. Εἰς δημοτικὸν ἑλληνικὸν ᾄσμα τῆς Καλαυρίας, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Schmidt, ὁ ἐλέφας καὶ ὁ κύκλωψ ὁ ἄγριος κατοικοῦν καὶ ἀναπαύονται εἰς τὸν αὐτὸν τόπον.

Vo sozo pai eci pu reposéi
o lefánto ce o ciclopo, o ferocio

Οὕτως εἰς τὰς τρεῖς πηγὰς τῶν περὶ Ἑλλήνων μύθων προστίθεται καὶ ἄλλη, ἀποδεικνύεται δὲ ὅτι ἡ λαϊκὴ φαντασία δὲν εἶναι μονομερὴς καὶ μονόπλευρος, ἀλλ᾽ ἐκ ποικίλων καὶ διαφόρων ἀφετηριῶν ὁρμωμένη καὶ ἐκ διαφόρων πηγῶν ἀντλοῦσα πλάττει καὶ διαπλάττει τὰς εἰκόνας καὶ τὰς παραδόσεις της.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ